
II. PRIKAZI

„KRALJ“ MARIJA TEREZIJA. MEĐUNARODNA KONFERENCIJA POSVEĆENA 300. GODIŠNJICI NJENOG ROĐENJA (ZAGREB, 10.-11. TRAVNJA 2018.)

U Zagrebu je 10. i 11. travnja ove godine održana međunarodna konferencija povodom 300. godine rođenja „Kralja“ Marije Terezije. Konferencija i izložba organizirane su pod visokim pokroviteljstvom predsjednice Republike Hrvatske, gospođe Kolinde Grabar-Kitarović. U radu konferencije sudjelovale su tri važne hrvatske institucije za povijest i povijesne znanosti: Hrvatski insitut za povijest, Hrvatski državni arhiv i Hrvatski povijesni muzej.

Konferencija se sastojala od tri tematski i vizualno različita dijela. Prvi je započeo s radom 10. travnja u 9 sati ujutro u Hrvatskom institutu za povijest u Opatičkoj ulici 10. Izlagali su eminentni inozemni i domaći povjesničari prezentirajući svoje znanstvene radove znanstvenoj, stručnoj i široj publici. Drugi je dio počeo otvorenjem izložbe arhivskog gradiva i zbirke Marije Terezije u Zagrebu u Hrvatskom državnom arhivu na Marulićevom trgu 21, a završio izlaganjem hrvatskih povjesničarki i povjesničara o životu i dobu Marije Terezije u Hrvatskoj. Time je završen prvi dan konferencije. Drugi dan u 9 sati ujutro započeo je treći dio konferencije. Otvoren je izložbom portreta Marije Terezije i ostalih članova njene obitelji: njenog oca cara i kralja Karla VI., njenog supruga Franje Stjepana I. (cara Sv. Rimskog Carstva) te sina i budućega vladara Josipa II. Uz vrijednu zbirku originalnih portreta (rijedak portret Marije Terezije u mladosti prije krunidbe), posjetitelji su mogli promatrati i portrete istaknutih hrvatskih plemića, vojskovođa i plemkinja: generala Kneževića, obitelj Oršića i Draškovića. Nakon otvorenja izložbe konferencija je nastavila s radom izlaganjem inozemnih i domaćih povjesničara o raznim temama iz četrdesetogodišnjeg doba vladanja Marije Terezije. Radni jezik konferencije bio je engleski, a posjetitelji su dobili brošure sa sažetcima izlaganja i prigodne plakate i vodič.

U samom naslovu, prema riječima v.d. ravnatelja Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu dr. Marija Stipančevića: „Vidi se na prvi pogled velika pogrješka u naslovu konferencije: Kralj, a ne Kraljica. Tako smo znali da smo napravili dobar posao jer smo privukli velik broj posjetitelja, a široj publici rastumačili značaj takvoga povijesnog *unicuma*, kakvo je bilo razdoblje vladavine Marije Terezije.“

Prvi dio konferencije u Hrvatskom institutu za povijest otvorio je početnim predavanjem dr. William O'Reilly, britanski povjesničar sa Sveučilišta Cambridge, Trinity College. Dr. O'Reilly je u iznimno zanimljivom predavanju dočarao atmosferu krunidbe Marije Terezije u Bratislavi 25. lipnja 1741. godine. Impresivnom prezentacijom originalne arhivske građe dr. O'Reilly je prikazao kako se mlada carica pripremala za krunidbu, a kako njen suprug, koji prema protokolu nije smio ući u crkvu Sv. Martina, već je cijelu ceremoniju morao provesti izvan nje! Isto tako, izlaganjem izvorne arhivske građe, dr. O'Reilly je ukazao na jednu pravnu fikciju koju su ustanovili vodeći pravници onoga doba habsburške monarhije. Prema toj fikciji specifičnost pravnog položaja Marije Terezije kao „kralja Ugarske i Hrvatske“ očituje se u dvostrukoj pravnoj prirodi instituta i osobe: kralja - simbola njene legitimne moći i kraljice - koja se odnosi na njen spol.

Slijedili su dr. Vlad Popovići sa Sveučilišta Cluj u Rumunjskoj, koji je održao predavanje o osnivanju krajiških pješadijskih bojni u Transilvaniji, i dr. Istvan Nagy iz Muzeja grofa Esterhazyja u Papa-i u Mađarskoj. Dr. Nagy održao je inspirativno predavanje u svome referatu „Uspon hrvatskih generala – manje poznati učinak vojnih reformi Marije Terezije“ u kojemu je nastojao dokazati da su tek u doba Marije Terezije hrvatski generali stekli ravnopravnu reputaciju kao njihovi kolege istoga ranga, ali druge etničke pripadnosti. Dr. Aleksandar Buczynski otvorio je blok domaćih povjesničara i vojne povijesti temom kako su, današnjim rječnikom rečeno, „paravojne postrojbe“, dakle neregularne jedinice tzv. male vojske, spasile Habsburšku Monarhiju od sigurne propasti u konstantnim i pogibeljnim ratovima Marije Terezije. Analizom takve vojne taktike autor je ovo razdoblje označio „prekretnicom u tipu ratovanja vojski *staroga režima*“. Te su jedinice bile sastavljene većinom od Hrvata. Vedran Klaužer je nastavio s temom hrvatskih krajiških postrojbi u sedmogodišnjem ratu protiv Pruske. Tematski blok je završio izlaganjem Juraja Balića o slici ili predodžbi javnosti o ličanima-krajišnicima u vojsci Marije Terezije za vrijeme rata za austrijsko naslijeđe u onodobnom tisku, posebno britanskom i američkom. Ta je tema dosad bila nepoznata našoj historiografskoj publici pa je pobudila zanimanje jer je fokus znanstvene i stručne javnosti bio na događajima iz sedmogodišnjeg rata, stoga je uočljivo svojevrсно skretanje pozornosti i moguć specijalistički pristupu proučavanju toga „zaboravljenog“ Marijaterezijanskog rata.

Popodnevni dio prvoga dana, ujedno i drugi dio ove konferencije, započeo je otvaranjem izložbe u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Posjetitelji su, pod budnim okom osoblja arhiva, mogli pregledati izvorni tekst Pragmatičke sankcije iz 1712. godine i knjigu s diploma-

ma Marije Terezije. Dokumenti su bili zaštićeni neprobojnim staklom. Na panoima u kružnom postavu bile su izložene preslike raznih eksponata: medalje i novčići (thalleri) s likom Marije Terezije, opis krunidbe u dokumentima pohranjenim u arhivu, odredba o ukinuću Isusovačkoga reda, kolorirane slike uniformi krajišnika i ostalih hrvatskih vojnika u službi carice te druge isprave, litografije i dokumenti. U izlagačkom dijelu nekoliko je hrvatskih povjesničarki i povjesničara prezentiralo svoje radove na temu kulturne i društvene povijesti hrvatskih zemalja u razdoblju vladavine Marije Terezije. Ivana Jukić (rad je pročitala prof. Kristina Milković) autorica je rada o političko-pravnoj prirodi Hrvatske pragmatičke sankcije iz 1712. godine kao pravnog temelja za preuzimanje prijestolja ženske linije obitelji Habsburg. Ivana Horbec je govorila o ustrojstvu kameralnih (upravnih) studija i „moderne“ državne uprave u Hrvatskoj i Slavoniji. Valentina Janković održala je predavanje o bračnim vezama hrvatskoga plemstva i njihovom statusu. Kristina Milković i Ivana Funda govorile su o vojnoj reformi Vojne Krajine, a Ladislav Dobrica izložio rad o preustroju sudstva i reformi kaznenog i građanskog postupka (primjerice: ukinuće torture kao sredstva dokazivanja). Danijel Vojak i Neven Kovačev govorili su o nastojanjima carice Marije Terezije da svojim reformama poboljša položaj romske nacionalne manjine kako u graničnim, krajiškim područjima, tako i na prostoru cjelokupne monarhije s ciljem uspješnog integriranja u društvo druge polovice 18. stoljeća. Time je prvi dan konferencije završen.

Drugi dan konferencije započeo je u lijepo uređenoj galeriji Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu, u Matoševoj ulici na Gornjem gradu. Gospođa Marina Bregovac Pisk izložila je niz portreta Marije Terezije i članova njene obitelji. Ovi su portreti radovi omiljenog dvorskog slikara Martina van Meytensa mlađeg. Imali smo priliku vidjeti rijedak portret mlade carice Marije Terezije, napravljen oko 1737. godine, prije njenog krunjenja „kraljen“ Ugarske i Hrvatske. Portreti su donirani muzejima u Zagrebu i Varaždinu. Ana Fabiankowitsch iz bečkog Kunsthistorisches muzeja prezentirala je izniman rad o kolekciji novčića (thallera) izdanih u povodu krunidbe Marije Terezije, koji se nalaze u kulturno-povijesnom muzeju u Beču. Tematski se na to izlaganje nadovezao Kristian Gotić, kustos Hrvatskog povijesnog muzeja, predavanjem o „svjetski poznatom srebrnom taliru Marije Terezije“. Zanimljivo, taj je novčić zadržao toliku vrijednost da je čak bivša premijerka Ujedinjenog Kraljevstva barunica Margaret Thatcher zakonom zaštitila talir Marije Terezije od krivotvorenja. Dvjesto godina od njene smrti njen je novac još uvijek validno platežno sredstvo na međunarodnim financijskim tržištima. Mislav Barić i Jelena Borošak-Marijanović održali su izlaganje o sačuvanim zastavama hrvatskih vojnih postrojbi u vojsci Marije Terezije i o dvije zastave napravljene u čast posjeta carice i njenog supruga Zagrebu 1756. godine, koji se zbog ratnih okolnosti ipak nije održao. Program je završio izlaganjem Stipe Ledića o odnosu majke i carice sa svojim najstarijim sinom, budućim carem i kraljem Josipom II. u djelima hrvatskog isusovca i znanstvenika Josipa Keresturija. Kvalitetnim izlaganjem Anne Piotrowske, profesorice muzikologije s Jagielion

Sveučilišta u Krakowu, o operi Richarda Straussa *Ciganska barunica* iz 1885. godine izlaganja su završena. Opera je aluzija na Mariju Tereziju, mladu i lijepu djevojku u okolnostima opasnim ne samo za nju osobno, već i za njenu domovinu. Ona pobjeđuje životne nedaće i nalazi sreću u ljubavi. Zaključkom o recepciji i uspjehu ove opere naglašeno je da je carica na taj način i danas prisutna u našim životima. Time je cjelokupni program završen.

Tematski program, vrhunski izlagači - međunarodni i domaći prominentni znanstvenici i stručni suradnici, ugodna atmosfera i lijepo ranotravanjsko vrijeme učinili su ovu konferenciju iznimno posjećenom i zanimljivom. Tome svjedoče i brojna pitanja povjesničara-istraživača i diskusije uz mogućnost otvaranja novih tema za istraživanje sadašnjih i budućih povjesničara-znanstvenika i amatera-entuzijasta zainteresiranih za povijest razdoblja „Marijaterezijanzma“.

Filip Katanić

**BARBARA VUJANOVIĆ, DALIBOR PRANČEVIĆ, MARIJAN LIPOVAC,
JIŘI KUDĚLA, IVAN MEŠTROVIĆ I ČESI: PRIMJERI HRVATSKO-ČEŠKE KUL-
TURNE I POLITIČKE UZAJAMNOSTI, ZAGREB, 2018.**

U ovoj su knjizi objavljena četiri rada. Svaki od njih nastajao je neovisno od drugoga, ali ih ipak povezuje dio naslova u kojemu se govori o primjerima hrvatsko-češke kulturne i političke uzajamnosti. Sadržaji su pisani dvojezično (hrvatskim i engleskim jezikom) s kratakim sažetkom svakog rada na češkom jeziku. Na 168 stranica vidljiv je i dobar izbor kvalitetnih fotografija koje dodatno privlače radoznalce na čitanje. Zbog raznolikosti sadržaja jednostavnije je baciti malo svjetla na svaki rad pri čemu će se dobiti željena cjelovitost.

1. Barbara Vujanović, Ivan Meštrović – kulturni diplomat 20. stoljeća: odnosi s češkim umjetnicima i političarima

Iako danas mnogi misle da se o hrvatskom kiparu, arhitektu i književniku Ivanu Meštroviću (1883. - 1962.) nema što više pisati jer je već sve zabilježeno, nisu u pravu jer su neki događaji ostali zaboravljeni ili nedovoljno istraženi.

Ivan Meštrović je za vrijeme studija u Beču naučio osnove češkog jezika od svoga stanoдавca i upoznao se s češkim arhitektima (Kaftan, Bohumil Kafka). Šira češka javnost upoznala ga je nakon sudjelovanja (s još nekim hrvatskim umjetnicima) na izložbi umjetničkog udru-